

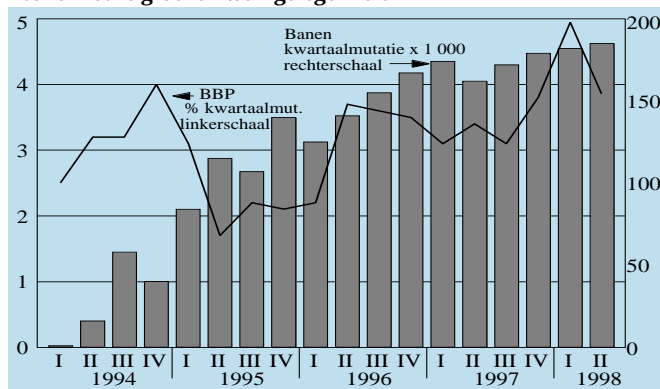

- **Algemeen: afvlakkende groeicijfers**
- **Consumptie gezinnen: ook in zomermaanden hoge groei**
- **Consumentenvertrouwen: sterk gedaald**

Algemeen

De onrust op de financiële markten en de onzekerheid over de economische ontwikkelingen vinden amper hun neerslag in de cijfers van dit Conjunctuurbericht. Een van de oorzaken hiervan is de vertraging waarmee ook de meest recente informatie beschikbaar komt. Het merendeel van de indicatoren in dit Bericht geeft een afvlakking van een relatief hoge groei te zien. Met volume van de industriële productie was in juli-augustus iets groter dan een jaar eerder. In de eerste helft van 1998 was dit groeitempo hoger. De consumptie door gezinnen nam ook in augustus toe. Met name duurzame consumptiegoederen zijn zeer in trek. De sentimentsindicator over het economisch klimaat reageert in oktober heftig op het economische nieuws. De koopbereidheid daalt slechts in geringe mate. Het investeringsvolume daalde in het tweede kwartaal. De werkgelegenheid nam in het tweede kwartaal sterk toe; de werkloosheid daalt verder in het derde trimester. De inflatie blijft onveranderd laag. Het aantal uitgesproken faillissementen daalde in het derde kwartaal minder dan in de voorgaande kwartalen.

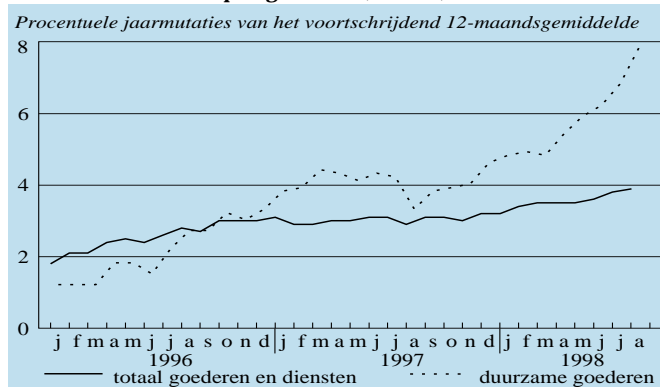
Economische groei en werkgelegenheid

Consumptie door gezinnen

Het volume van de binnenlandse bestedingen in augustus is 3,6% groter dan in dezelfde periode een jaar eerder. De stijging in juli bedroeg 5,9%. Opvallend is de krachtige toename bij de duurzame goederen in zowel juli als augustus. Het stijgingspercentage in juli (13,3%) is op maandbasis in de jaren negentig nog niet eerder voorgekomen. Over de eerste acht maanden van dit jaar bedraagt de stijging ruim 8%. Zeer in trek zijn woninginrichtingsartikelen en huishoudelijke apparaten. Ook vervoermiddelen, kleding en schoeisel staan in de gunst van de consument. Het volume van de bestedingen aan voedings- en genotmiddelen in augustus is onder invloed van het ongunstige koopdagpatroon afgenomen (-6,3%). De consument heeft in vergelijking met augustus vorig jaar aan deze goederen over de hele linie minder uitgegeven. In de eerste acht maanden van dit jaar is er nagenoeg geen groei gemeten bij de uitgaven aan voeding- en genotmiddelen. Als de bevolkingstoename in aanmerking wordt genomen is er gemiddeld per hoofd zelfs sprake van een lichte volumedaling bij deze categorie.

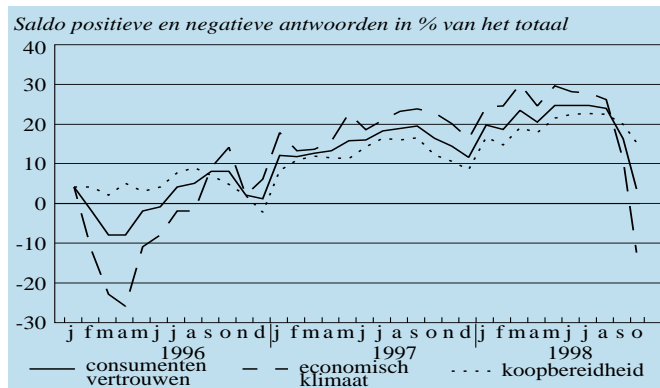
Binnenlandse consumptie gezinnen (volume)

Consumentenvertrouwen

De indicator van het consumentenvertrouwen is in oktober opnieuw fors lager dan in de voorgaande maand. Op de vijf vragen die aan de indicator ten grondslag liggen, werden in oktober per saldo 4% meer positieve dan negatieve antwoorden gegeven. Het vertrouwen is tussen september en oktober met 12 punten gedaald. Dit is de grootste maand-op-maand daling die ooit gemeten is. De daling is vooral toe te schrijven aan de scherpe terugval van de deelindicator van het economisch klimaat. Deze reageert snel en heftig op onzekerheden en slecht economisch nieuws. Was in juli per saldo 28% van de consumenten optimistisch over de algemeen economische situatie, in oktober overtroffen per saldo de negatieve antwoorden de positieve met 13%. Dit is het laagste saldo na het vroege voorjaar van 1996, toen de consument onder andere werd opgeschrikt door het faillissement van Fokker. De andere deelindicator van het consumentenvertrouwen, de koopbereidheid, is de afgelopen maanden slechts in geringe mate gedaald.

Consumentenvertrouwen

Kerngegevens recente ontwikkelingen

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1991/95 gemidd.	1996	1997	1997		1998		1998			
				3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	juni	juli	aug.	sept.
Economische kernvariabelen (volume)											
Bruto binnenlands product	2,1	3,1	3,6	3,1	3,8	4,9	3,8				
Invoer goederen en diensten	3,5	5,3	7,1	6,1	7,0	10,3	–				
Consumptie	1,9	2,4	2,7	2,8	3,1	3,3	–				
Overheid	1,2	1,2	1,5	2,3	2,5	2,8	–				
Gezinnen	2,1	2,7	3,2	3,1	3,4	3,8	4,1	4,2	5,9	3,6	–
Voedings- en genotmiddelen	1,3	1,8	1,4	1,9	0,1	1,7	0,3	2,9	1,9	–6,3	–
Duurzame consumptiegoederen	1,4	3,0	4,6	3,8	6,5	5,8	8,5	6,4	13,3	10,8	–
Diensten en overige goederen	2,6	2,8	3,2	3,2	3,2	3,7	3,7	3,8	4,6	4,0	–
Bruto investeringen in vaste activa	1,0	5,4	6,8	2,6	1,5	9,1	–1,4				
Bedrijven	0,7	6,1	7,8	3,3	1,5	8,2	–2,3				
Overheid	2,8	1,0	0,1	–1,5	1,3	15,6	5,1				
Uitvoer goederen en diensten	4,5	5,2	6,7	6,2	7,0	8,5	–				
Productie (volume)											
Delfstoffenwinning	2,3	12,2	–9,9	–5,3	–5,7	–11,4	–14,3	–11,8	–6,6	0,0	–
Industrie	1,4	2,6	5,0	3,6	5,3	4,7	4,1	3,1	4,5	–1,5	–
Openbare nutsbedrijven	2,0	3,2	0,3	2,1	0,3	–1,5	1,1	1,5	3,7	–0,3	–
Bouwnijverheid	–2,0	–1,8	3,9	0,6	1,9	9,1	–2,0	–0,9	3,9	–1,7	–
Prijzen											
Consumentenprijsindex 1)		2,0	2,2	2,4	2,4	2,1	2,2	2,2	2,0	1,7	1,7
Productenprijsen industrie afzet	0,1	1,3	2,8	3,6	2,5	0,9	–1,2	–1,4	–2,4	–4,0	–
Productenprijsen industrie verbruik	–0,7	2,1	3,8	4,6	2,9	–0,7	–4,2	–5,0	–6,3	–8,7	–
Aardolie, North Sea Brent (in \$ per barrel)	17,87	20,26	19,38	18,63	19,08	14,77	14,09	13,53	13,05	12,41	13,66
Amerikaanse dollar (in gld)	1,78	1,69	1,95	2,04	1,98	2,05	2,02	2,02	2,03	2,02	1,92
Goud (in gld per 1 gram fijn)	21,32	21,32	21,07	21,49	19,84	20,21	20,01	19,50	19,61	18,93	18,35
Cao-lonen											
Particuliere bedrijven	2,8	1,9	2,2	2,3	2,5	2,9	2,9	2,8	3,3	3,4	3,4
Overheid	2,1	1,1	2,3	3,0	2,7	2,6	2,2	1,6	1,6	2,1	2,2
Gepremieerde en gesubsidieerde sector	2,4	1,5	0,2	0,4	0,7	1,2	1,9	1,7	2,8	3,3	3,4
Stemming 2) (in %)											
Orderpositie zakelijke dienstverlening		3,0	4,0	0,0	15,0	9,0	6,0				
Productenvertrouwen industrie	–1,3	1,2	5,3	6,7	6,0	5,4	5,4	5,5	4,2	5,1	–
Consumentenvertrouwen	–10,3	0,8	14,9	18,7	14,0	20,5	23,2	24,6	24,6	23,8	16,2
Economisch klimaat	–25,8	–4,1	18,9	22,5	19,6	26,1	27,3	28,0	27,7	25,9	10,9
Koopbereidheid	0,0	4,1	12,3	16,2	10,3	16,7	20,4	22,3	22,5	22,3	19,8
Arbeidsmarkt											
Aantal banen van werknemers (x 1000)	5 574	5 826	5 993	6 056	6 045	6 112	6 215				
Aantal vacatures (x 1000)	61	68	85	82	106	122	139				
Geregistreerde werklozen 3) (x 1000)	407	440	375	379	336	346	270	270	273	271	–
Aantal uren uitzendkrachten	4	21	15	14	16	15	6				
Uitgesproken faillissementen	11	–5	–1	–1	–4	–5	–5	5	–10	–10	14
Geld en krediet											
Koersindex voor aandelen, algemeen	9	28	51	69	48	40	44	36	28	16	7
Binnenlandse liquiditeitsmassa	5	6	7	7	7	6 ⁴⁾	8	8	8	9	–
Spaartegoeden	5	7	4	5	3	4 ⁴⁾	4	4	5	5	–
Verstrekt consumptief krediet	11	13	14	16	9	7	6	13	1	7	–
Rente (in %)											
Voorschotrente	6,5	2,2	2,5	2,5	2,8	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75
Daggeldrente	6,9	2,9	3,1	3,1	3,2	3,4	3,2	3,0	3,2	3,2	3,3
Rendement op staatsobligaties	7,3	5,7	5,2	5,2	5,3	4,8	4,8	4,8	4,7	4,4	4,2
Hypotheekrente	8,0	6,3	5,8	5,8	5,9	5,8	5,6	5,6	5,6	5,5	–

1) Weging 1995.

3) Driemaandsgemiddelden opgenomen onder de middelste maand.
– = gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

2) Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

4) Reeksbreuk.

Toegevoegde waarde industrie (volume)

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor.

	1997	1997				1998		1998			
		1 ^e kw.	2 ^e kw.	3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	april	mei	juni	juli
Per bedrijfsklasse (productie-index) 1)											
Totaal	4,3	4,7	3,5	3,6	5,3	4,7	4,1	6,3	2,7	3,1	4,5
Voeding en genotmiddelen	2,6	3,4	2,3	2,2	2,7	1,7	3,3	5,7	1,1	3,2	2,6
Textiel, kleding en leder	4,3	7,6	2,8	0,5	5,7	5,8	9,2	13,1	9,1	5,7	12,0
Hout en bouwmaterialen	6,1	15,6	2,0	3,5	5,8	9,6	0,9	1,7	–0,9	1,9	12,9
Papier en grafische	3,6	4,0	2,7	2,5	5,2	2,3	4,9	6,9	0,1	7,9	3,0
Chemische	6,8	5,6	7,7	5,8	8,0	6,8	4,2	5,9	3,0	3,7	0,8
Rubber- en kunststofverwerkende	6,9	6,5	6,5	5,9	8,6	8,7	1,5	3,8	1,0	–0,3	8,8
Metaal	4,3	4,4	2,9	4,4	5,8	4,9	6,0	9,4	5,9	3,0	5,8
Basismetale	9,0	10,9	9,5	8,4	7,4	5,9	3,5	3,5	2,1	4,9	3,3
Elektrotechnische	6,3	6,7	5,5	8,1	4,9	4,6	4,7	9,1	4,5	0,9	–0,3
Buitenland											
Nederland	4,3	4,7	3,5	3,6	5,3	4,7	4,1	6,3	2,7	3,1	4,5
België	4,8	5,2	3,6	6,3	4,3	4,5	5,2	5,4	5,6	4,9	–
Duitsland	3,9	1,2	4,9	4,8	4,9	8,6	4,8	3,0	9,1	2,8	5,0
Finland	9,7	9,2	9,5	9,9	10,1	11,2	10,3	12,1	13,7	5,0	–
Frankrijk	4,8	0,7	5,4	5,5	7,8	8,0	4,8	2,7	5,4	6,2	–
Italië	2,1	–4,4	3,7	4,0	5,5	4,5	–	0,2	–0,7	–	–
Verenigd Koninkrijk	1,5	–0,6	2,9	2,4	1,0	1,8	–0,4	–1,6	–2,6	3,1	1,0
Zweden	7,5	8,6	4,8	10,0	9,1	4,2	6,4	7,9	4,4	7,1	–
EU-15 2)	3,8	2,2	3,4	4,5	5,1	5,1	3,9	3,8	5,0	3,2	–
Japan	3,6	5,6	5,9	3,9	–0,7	–3,9	–8,5	–6,7	–11,2	–7,6	–9,3
VS	5,7	5,5	5,3	5,4	6,5	5,5	3,7	3,4	4,8	2,9	2,4

1) Cijfers zijn nog niet aangepast aan de Nationale rekeningen 1997.
Bron buitenland: OESO.

2) Nijverheid excl. bouwnijverheid.

Investerings: dalingen in tweede kwartaal

Het volume van de bruto investeringen in vaste activa in het tweede kwartaal van 1998 was 1,4% kleiner dan in het overeenkomstige tijdvak van vorig jaar. In het eerste kwartaal lagen de investeringen nog 9,1% hoger. De daling van het investeringsvolume in het tweede kwartaal kan geheel worden toegeschreven aan de bedrijfsinvesteringen. Deze daalden met 2,3%. Het aantal grote projecten dat in het tweede kwartaal van 1997 werd opgeleverd was aanzienlijk groter dan dat in het tweede trimester van dit jaar. De overheidsinvesteringen waren in volume wel groter dan vorig jaar (5,1%).

Inflatie: onveranderd laag

Consumentenprijzen

De inflatie, de stijging van de consumentenprijzen ten opzichte van de overeenkomstige maand een jaar eerder, is in september uitgekomen op 1,7%. Daarmee blijft de geldontwaarding op hetzelfde lage niveau als in augustus. Het inflatiecijfer is het laagste sinds april 1997. In het begin van 1998 lag het percentage zo'n 0,5%-punt boven het huidige niveau.

Tussen augustus en september 1998 is het leven voor de consument 0,8% duurder geworden. Deze prijsstijging komt vrijwel geheel voor rekening van kleding en schoeisel. De prijsstijging van 15% hangt samen met de overgang van de zomer- op de wintercollectie en is normaal voor de tijd van het jaar. Ook verse groenten zijn in prijs gestegen. College- en examengelden werden verhoogd, cursussen zijn duurder geworden. Benzine, fruit en koffie zijn in prijs gedaald. Verder zijn computers, televisies, videorecorders, geluidsapparatuur en tuinartikelen goedkoper geworden.

Producentenprijzen

Het prijsniveau van Nederlandse industriële producten is in augustus met 0,7% gedaald ten opzichte van de voorgaande maand. Vergeleken met augustus vorig jaar liggen de prijzen 4,0% lager. Sinds september vorig jaar dalen de afzetprijzen van de industrie. Deze afneming wordt voor een groot deel veroorzaakt doordat de prijzen op de exportmarkt flink dalen. Ook op de binnenlandse markt dalen de prijzen, zij het in mindere mate. Door deze ontwikkelingen is het huidige prijspeil ongeveer gelijk aan het gemiddelde niveau van 1996.

De door de industrie verbruikte grondstoffen en halffabrikaten nemen eveneens in prijs af. Ten opzichte van de voorgaande maand ligt het niveau 1,0% lager; vergeleken met augustus vorig jaar daalden de verbruiksprijzen met 8,7%.

Arbeidsmarkt: sterke groei werkgelegenheid, werkloosheid neemt verder af

Werkgelegenheid

De werkgelegenheid in het tweede kwartaal van 1998 is fors toegenomen. Vergeleken met een jaar eerder is het aantal banen van werknemers met 185 duizend gestegen. Omgerekend naar voltijdarbeidsjaren betekent dit een toename van meer dan 140 duizend. Het aantal banen van werknemers was in 1997 gemiddeld 170 duizend hoger dan een jaar eerder. Deze groeicijfers zijn niet zonder meer uit de in de tabel opgenomen aantallen af te leiden. In de daar genoemde cijfers zijn werknemers die niet via de bedrijfsadministraties worden waargenomen (zoals alfa-hulpverleners, krantenbezorgers en huishoudelijk personeel) niet verwerkt.

De krachtige groei van het aantal banen van werknemers kwam vooral voor rekening van de commerciële dienstverlening. In het tweede kwartaal nam in deze bedrijfstak de werkgelegenheid met 98 duizend arbeidsjaren toe.

In het eerste halfjaar van 1998 is het aantal voltijdbanen aanzienlijk toegenomen. In het tweede kwartaal bestond de groei zelfs voor meer dan de helft uit voltijdbanen. Het aantal flexibele banen is weliswaar ook nog toegenomen, maar de groei is duidelijk afgevlakt.

Geregisteerde werkloosheid

In het derde kwartaal van dit jaar komt het aantal geregisteerde werklozen uit op 271 duizend. Dat is evenveel als in het tweede kwartaal. Tussen deze twee kwartalen is echter een stijging van de werkloosheid door seizoeninvloeden gebruikelijk. Na verwijdering van deze seizoeninvloed blijkt de geregisteerde werkloosheid dan ook met 18 duizend te zijn gedaald. Dit is minder dan de daling met 42 duizend in het tweede kwartaal, maar meer dan de zesduizend in het eerste trimester. Omdat de cijfers zijn gebaseerd op een steekproefonderzoek hebben ze een onzekerheidsmarge. De tendens van de werkloosheid kan daarom beter over een wat langere periode worden vastgesteld.

Het aantal geregisteerde werklozen in het derde kwartaal lag 101 duizend lager dan in het overeenkomstige kwartaal een jaar eerder. Dit komt overeen met een daling van ruim achttuizend per maand. In deze orde van grootte daalt de werkloosheid nu al bijna twee jaar. Uit de geringere daling in het derde kwartaal in vergelijking met het tweede trimester kan dus niet geconcludeerd worden dat de daling van de werkloosheid terugloopt.

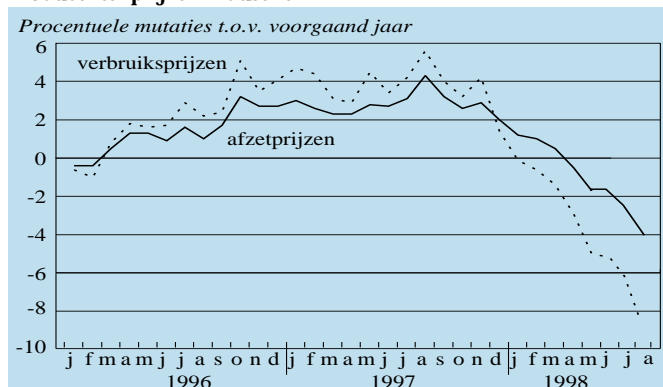
Faillissementen: daling zwakt af

In het derde kwartaal van 1998 zijn 1310 faillissementen uitgesproken. Dit is een afname van 2% vergeleken met de overeenkomstige periode van 1997. In zowel het eerste als in het tweede kwartaal bedroeg de daling 5%. In de eerste negen maanden van dit jaar zijn 3 154 bedrijven en instellingen en 829 natuurlijke personen bankroet gegaan. Het totale aantal van 3 983 faillissementen ligt 4% lager dan in dezelfde periode van 1997. Deze daling doet zich voor bij zowel de ondernemingen als bij de particulieren. De afname is het grootst in de besloten vennootschappen (-9%) en het kleinst bij de eenmanszaken (-2%). Binnen de bedrijfstakken zijn de verschillen in ontwikkeling groot. In aantal is de daling (969 ofwel -4%) in de bedrijfstak handel het krachtigst. In percentage gemeten kennen de financiële instellingen de grootste daling van het aantal uitgesproken faillissementen (-22%). De sterkste stijging deed zich voor in de bedrijfstak onderwijs, gezondheidszorg, milieu en overige dienstverlening (+18%).

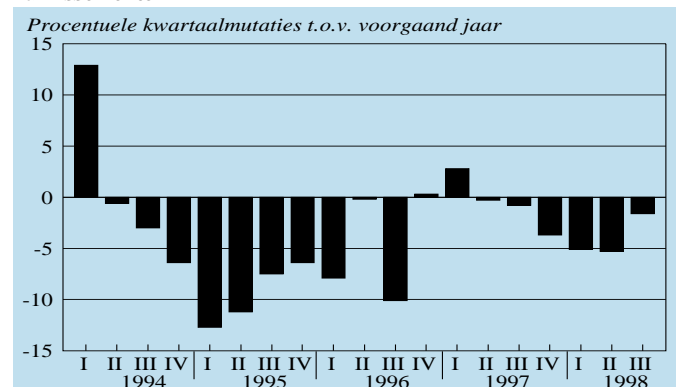
In Zuid-Holland zijn in de eerste negen maanden van dit jaar 9% minder faillissementen uitgesproken dan in het overeenkomstige tijdvak van vorig jaar, toch blijft deze provincie met een aantal van 904 nog steeds koploper. Procentueel kende Utrecht de grootste daling (-20%). De sterkste stijging deed zich voor in de provincie Limburg (10%).

De jaarcijfers in de tabel zijn aangepast aan de Nationale rekeningen 1997. Mutaties hebben betrekking op de overeenkomstige periode van voorgaand jaar, tenzij anders vermeld. Verbeterde cijfers worden niet als zodanig gekenmerkt. Afsluitdatum gegevensverwerking: 23 oktober 1998. Actuele CBS-informatie wordt ook aangeboden via:
● NOS-teletekst, conjunctuurpagina 556, nieuwspagina 557
● Internet: <http://www.cbs.nl/>

Producentenprijzen industrie

Faillissementen

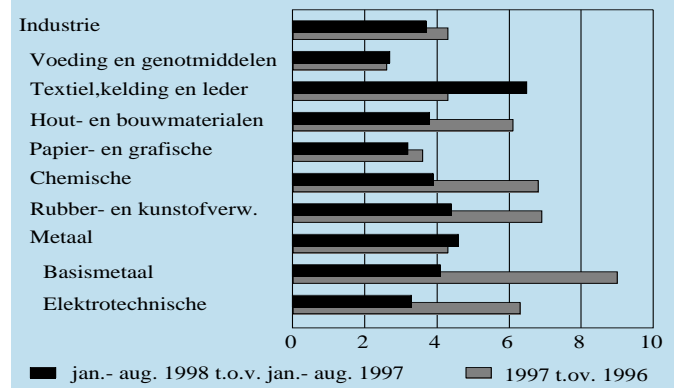

● Groeitempo in de industrie neemt af

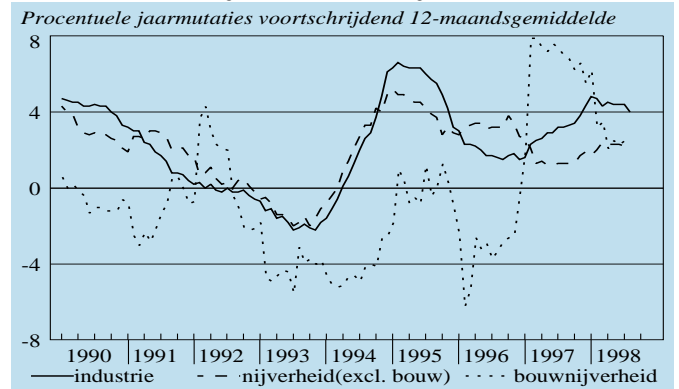
Het volume van de industriële productie ligt in de vakantiemaanden juli-augustus van dit jaar 1,5% hoger dan in dezelfde periode van 1997. In de eerste helft van 1998 lag de productie nog 4,5% hoger dan in het overeenkomstige tijdvak een jaar eerder. Het groeitempo van de industriële productie is in juli en augustus dus duidelijk afgenomen. Over de eerste acht maanden van dit jaar ligt het volume van de gemiddelde dagproductie in de industrie 3,7% boven het niveau van een jaar eerder. Dit groeicijfer is lager dan de stijging over 1997 als geheel. In met name de chemische industrie en in de rubber- en kunststofverwerkende industrie neemt de groei van de productie dit jaar snel af. In het begin van een conjunctuurgolf in Nederland en in het merendeel van de landen van de EU lijkt te zijn gepasseerd, is de groei teruggefallen. In de metaalindustrie is de groei over de eerste acht maanden van 1998 bijna gelijk aan die van 1997. Binnen de metaal zijn echter de groeipercentages van de basismetaleen en de elektrotechnische industrie gehalveerd. Van de onderscheiden bedrijfsklassen laat alleen de textiel-, kleding- en lederindustrie in januari-augustus een toename zien die duidelijk groter is dan in 1997. Het herstel in deze bedrijfsklasse zet dus ook dit jaar verder door. In de periode 1990-1995 daalde de bedrijvigheid in de textiel-, kleding- en lederindustrie nog met gemiddeld 3% per jaar.

Over een wat langere periode bezien tonen de groeicijfers van de industrie en de nijverheid (dit zijn de industriële bedrijfsklassen samen met de delfstoffenwinning en de openbare nutsbedrijven) globaal hetzelfde beeld. Verschillen in ontwikkeling zijn voornamelijk bepaald door de weersomstandigheden. Deze veroorzaken voor een groot deel ook de heftige fluctuaties in de groeicijfers van de bouwnijverheid. De trendmatige groei van de nijverheid en de bouwnijverheid ligt in augustus voor beide bedrijfstakken op ongeveer 2%.

Procentuele volumegroei industriële productie per bedrijfsklasse

Productie industrie, nijverheid en bouwnijverheid (volume)

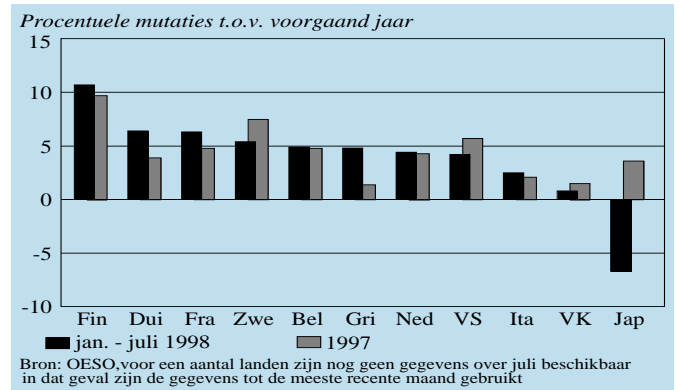
INTERNATIONALE ONTWIKKELINGEN

- **Industriële productie: Nederland gemiddeld**
- **Aandeel industrie neemt af**

Het productievolume van de industrie was in de eerste zeven maanden van dit jaar in ons land 4,4% groter dan in dezelfde periode een jaar eerder. Een forse groei doet zich voor in Finland (10,7%). Onder de landen in de Europese Unie (EU) die ons land voor wat betreft de groei van het volume van de productie in de industrie voor blijven bevinden zich ook Spanje met 8,3%, Luxemburg (8,0%), Duitsland en Frankrijk met respectievelijk 6,4 en 6,3%. De slechte economische situatie in Japan blijkt ook uit de ontwikkeling van de bedrijvigheid in de industrie (-6,7%). Nederland is gezien de groei van het volume van de industriële productie in de periode januari-juli ten opzichte van dezelfde periode van vorig jaar slechts een middenmoter binnen de EU. In de negentiger jaren, dus met uitzondering van de eerste zeven maanden van 1998, presteerde ons land wat de bedrijvigheid in de industrie betreft duidelijk bovengemiddeld.

Beschouwen we de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (BBP), de graadmeter van de economische groei, dan neemt Nederland, in een internationale vergelijking, nog steeds een koppositie in. Dit heeft onder andere te maken met het aandeel van de toegevoegde waarde van de industrie in het totale BBP. De volumegroei in andere economische sectoren speelt hierbij een rol. Ons land ontwikkelt zich steeds meer tot een land van dienstverlenende bedrijven. Juist deze laten de laatste jaren een grote volumeontwikkeling van de productie zien. Het procentuele aandeel van de industrie in het totale BBP in 1996 bedroeg in Nederland 17,4%. In ons land neemt de industrie dus een steeds kleiner deel van het BBP voor haar rekening; zowel vergeleken in de tijd, in 1986 was dit aandeel 18,3%, als ten opzichte van andere belangrijke industrielanden.

Productie industrie (volume)

Procentueel aandeel industrie in BBP

